

Vitrina 4. Biblioteques per als soldats en temps de guerra: les Milícies de la Cultura i el Servei de Biblioteques del Front

Les biblioteques de les Milícies de la Cultura, creades pel Ministeri d'Instrucció Pública de la República Espanyola, sol·licitaven sovint la col·laboració del Servei de Biblioteques del Front, organisme dependent del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, amb la finalitat de formar o bé ampliar les biblioteques per als soldats que estaven al front o en els hospitals de rereguarda.

La Biblioteca de Montserrat és un cas únic, fins al moment present, on es troben tant llibres procedents de les biblioteques de les Milícies de la Cultura com dels ofertats pel Servei de Biblioteques del Front. Les fitxes de préstec i els diferents segells estampats ens mostren la doble procedència dels exemplars que proveïen les biblioteques de les dependències militars de Montserrat.

Vitrina 5. La Biblioteca de la «Clínica Z» a l'hospital militar de Montserrat

L'edifici de *Nostra Senyora* de Montserrat tenia sis plantes. A la planta baixa hi havia, entre d'altres serveis, la biblioteca i el racó de cultura, amb premsa diària, una biblioteca amb 300 volums i un diari mural amb material facilitat i promogut pel comissari de l'hospital. La biblioteca formava part del sistema de biblioteques del front impulsat per l'exèrcit republicà del govern central, amb un caràcter marcadament polític i ideològic.

En aquesta «Clínica Z», l'escriptor Artur Bladé va exercir com a practicant de l'exèrcit republicà i ens va llegar un testimoni literari de primer ordre sobre la seva estada a Montserrat.

Clínica

“Era un hotel al peu d’una muntanya on pujaven romeus i pelegrins, per adorar una imatge obscurament estranya, casadora de nois i noies fins. Fou un hotel modern de cambres clares, ben avesades als primers besars... Avui la guerra ha trasmudat les cares i la dolor la garfit totes les llars. Era un hotel. Són vint-i-cinc les portes i cinquanta finestres cara al sol. Ara les cambres tenen olors fortes. Hi ha cent mirades fixes al trespol. Passen matinejant les bates blanques, amb carrets de juguina per la mà. Es van obrint les portes sense tanques. Serva un bleix dolorós cada llindar.

Hi ha un esglai de prunel·les estremides cada cop que es desfulla un embenat. Vermelleja la flor de les ferides sobre el frisar del cos estintolat. Oh el dolor de la carn metrallejada, dels ossos trossets, dels flancs oberts...! Esdevé interrogant cada mirada i el cor batega per camins incerts.

Clínica! La llum montserratina Entra pels ulls dels finestrals verd-poma Suau tots els matins, com la juguina d’aquells carrets de les rodes de goma”.

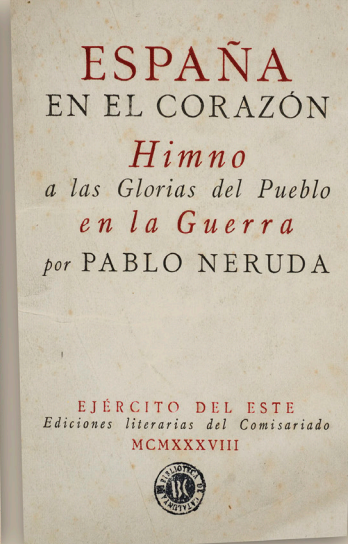
Artur BLADÉ I DESUMVILA. *Versos de la guerra i de l'exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 51-52

Biblioteca de Catalunya
Carrer de l'Hospital 56 - 08001 - Barcelona
Tel. 93 270 23 00 - A/e: bustia@bnc.cat

www.bnc.cat |

IMPREMTA I BIBLIOTECA A L'HOSPITAL MILITAR DE MONTSERRAT (1938-1939)

Del 3 de març al 17 d'abril de 2021

Biblioteca de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Horari de visita
De dilluns a divendres, de 10 a 14 i de 15 a 19 h
Dissabtes 6 i 20/3 i 10/4, de 10 a 14 h

Impremta i biblioteca a l'hospital militar de Montserrat

En començar la Guerra Civil (1936-1939) els monjos de Montserrat van haver de fugir del monestir i aquest va ser confiscat per la Generalitat de Catalunya, amb la finalitat de protegir-lo. Joan Puig i Ferrer, durant pocs dies, i sobretot Carles Gerhard i Ottenwälder, van ser nomenats pel conseller de Cultura Ventura Gassol els seus conservadors.

A partir de l'abril de 1938, fins a la retirada de l'exèrcit republicà el gener de 1939, el recinte va esdevenir un hospital militar de l'Exèrcit de l'Est anomenat «Clínica Z», que va albergar fins a 3.000 soldats convalescents.

A l'hospital es programaren tallers de recuperació i, de la mà del poeta Manuel Altolaguirre, els soldats de l'XI Cos d'Exèrcit de l'Est imprimiren llibres i diaris sota el segell d'*Ediciones del Ejército del Este*, tot aprofitant la magnífica impremta que els monjos havien deixat al monestir. Els llibres impresos, d'escriptors de renom internacional com Pablo Neruda, César Vallejo i Emilio Prados, són considerats avui en dia rares edicions de bibliòfil. Per primera vegada es poden veure junts en una exposició, gràcies a la col·laboració de la Biblioteca del Monestir de Montserrat i la Biblioteca de Catalunya.

A banda, a l'edifici destinada «Centre d'Enduriment», es va organitzar una biblioteca per als soldats amb uns 300 llibres, amb característiques ideològiques de caire comunista i anarquista, part dels quals es van conservar i integrar al fons de la Biblioteca de Montserrat.

Àngels Rius i Bou
Biblioteca de l'Abadia de Montserrat

Vitrina 1. La confiscació del monestir de Montserrat. L'hospital militar a la Colònia Puig

«Per tal de salvaguardar el tresor artístic de Catalunya, el Conseller de Cultura, senyor Gassol, delegà el Diputat al Parlament català senyor Soler i Pla perquè, en nom del Govern Català, recorregués els centres artístics de la nostra terra i controlés l'estat en què es troben els seus monuments. [...] Primerament anà a Montserrat on practicà un rigorós control de la situació en què es trobava el monestir i el seu tresor artístic. Sortosament, no hagué de lamentar ni senyals de destrucció. Tot era intacte. Els monjos i els escolans, en nombre de cent seixanta, foren invitats a abandonar el monestir, cosa que feren sense rèplica. Aleshores, el doctor Soler i Pla aixecà acta de la incautació i féu el corresponent cartell. Féu un detallat inventari de la biblioteca i encomanà la vigilància del monestir als Mossos d'Esquadra.»

CATALUNYA. GENERALITAT. *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions Dau, 2008-2009, p. 73.

340 - MONTSERRAT Vista general del Santuari Vista general del Santuario Fot. Junqué, O. S. B.

Vitrina 2. Els conservadors de la Generalitat a Montserrat: Joan Puig i Ferrer i Carles Gerhard. La instal·lació de l'hospital militar a Montserrat

«Si el monestir-santuari de Montserrat es va poder salvar, si no fou saquejat i cremat com pràcticament totes les esglésies i cases religioses de Catalunya, si continuà obert als visitants i si, fins i tot, s'hi feren algunes millores, fou gràcies a l'interès de la Generalitat de Catalunya, començant pels consellers de Governació Josep M. Espanya, i de Cultura, Ventura Gassol –i dels seus successors, Josep Tarradellas, Antoni M. Sbert i Carles Pi i Sunyer–, i seguint pels mossos d'esquadra que arribaren en primer lloc al monestir el juliol de 1936, pel doctor Soler i Pla –que n'evità l'incendi–, per Joan Puig i Ferrer –que facilità l'evacuació dels monjos i posà els fonaments de la Comissaria de la Generalitat a Montserrat– i sobretot per Carles Gerhard, que en tingué cura fins al darrer mo-

ment i que lluità tossudament contra tota mena de dificultats, especialment quan la utilització del santuari com a hospital militar posà en perill tots els esforços anteriors i quan a última hora fou donada l'ordre de destruir-ho tot amb dinamita (i aquí cal posar en relleu, [...] l'actitud decisiva del doctor Riu i de Frederic Muñoz).»

MASSOT, Josep. *De la guerra i de l'exili: Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1939-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 186.

Vitrina 3. Manuel Altolaguirre i la impremta de Montserrat

Manuel Altolaguirre arribà a Montserrat com a soldat de l'XI Cos d'Exèrcit de l'Est, unitat coneguda per la intensa activitat de propaganda política, dirigida i controlada per la figura del comissari polític amb la missió de preparar els nous reclutes.

En veure el taller d'impremta que els monjos havien deixat a Montserrat, Altolaguirre no dubtà a posar en pràctica el que havia estat la seva passió: l'ofici d'impressor: «El libro de Pablo [Neruda] lo imprimí en el Monasterio de Montserrat, donde los frailes tenían uno de los mejores talleres de Cataluña». Imprimí també un suplement al diari de la unitat, titulat *Los lunes de El combatiente*, de caràcter cultural, juntament amb altres impresos menors, de to marcadament polític.

Manuel Altolaguirre va marxar cap a l'exili traspasant la frontera per la Vajol, on va coincidir amb els membres de la Institució de les Lletres Catalanes, que fugien amb el mític bibliobús del Servei de Biblioteques del Front, moment del qual es feu ressò Miquel Joseph i Mayol i es reflecteix en el llibre *El bibliobús de la llibertat* (Barcelona: Símbol, 2008).